

06.10.2024

POL-2024-131904

Poliisihallituksen lausunto uhripoliittiseen toimenpideohjelmaan koskien järjestöjen tukipalveluiden merkityksestä rikosprosessissa

Oikeusministeriön ulkopoliittisen toimenpideohjelman rahoitustyöryhmä on pyytänyt 6.9.2024 Poliisihallitukselta lausuntoa kysymysten muodossa koskien järjestöjen tuottamien rikoksen uhrien tukipalveluiden merkitystä rikosprosessin sujuvuuden ja tehokkuuden näkökulmasta. Poliisihallituksen lausunto etenee lähetettyjen kysymysten käsittelyjärjestyksessä.

1. Millaisena näette järjestöjen tuottamien rikoksen uhrien tukipalvelujen roolin ja merkityksen rikosprosessin sujuvuuden ja rikosvastuun toteutumisen kannalta?

Rikoksen uhrien tukipalvelut ovat keskeisiä rikosprosessin sujuvuuden ja joskus jopa rikosvastuun toteuttamisen kannalta. Tukipalveluiden avulla esimerkiksi pelkäävä rikoksen uhri voi herkemmin saattaa epäillyn rikoksen viranomaisen tietoon ja osallistua aktiivisemmin rikosprosessin eri vaiheisiin. Tukipalveluiden tai -henkilön ansiosta rikoksen uhri ei jää yksin esitutinnan aikana tai sen päätyttyä eikä siten ole niin altis mahdolliselle rikoksesta epäillyn pelottelulle tai vaientamisy yrityksille. Tällainen tukipalveluiden rooli korostuu lähisuuhdeväkivalta- ja seksuaalirikoksissa sekä ihmiskaupparikoksissa, joissa rikoksesta epäillyllä on usein valta-asema rikoksen uhriin nähden ja rikoksen uhri puolestaan on lähtökohtaisesti erityisen haavoittuvaisessa asemassa. Samanlaista valta-asemaa on nähtävissä myös järjestäytyneessä rikollisuudessa, jossa usein tukipalvelun käyttö on jäänyt vähäisemmäksi.

Oikeudellinen avustaja ei korvaa tukihenkilön tai -palveluiden tekemää työtä, koska hänen rooliinsa tai ammattiosaamiseensa ei kuulu ensisijaisesti rikoksen uhrin kannattelu ja tukeminen.

Poliisilla on lainmukainen velvollisuus ohjata osalliset tuen ja palveluiden piiriin. Esimerkiksi uhridirektiivi ja esitutkintalaki edellyttävät, että poliisin tulee tiedottaa asianomistajalle käytettävissä olevista tukipalveluista ja tietyissä tilanteissa välittämään uhrin suostumuksella hänen yhteystietonsa tukipalvelujen tarjoajalle. Yhteiskunnan on taattava se, että uhridirektiivin edellyttämiä uhrille tarkoitettuja tuki- ja suojelupalveluita on myös tosiasiallisesti saatavilla.

2. Millaisena näette järjestöjen tuottamien rikoksen uhrien tukipalvelujen roolin ja merkityksen käytännön työssä sujuvuuden kannalta (paikallisella, alueellisella ja/tai kansallisella tasolla)?

Järjestöjen tuottamien rikoksen uhrien tukipalvelujen rooli on merkittävä. Esimerkkeinä voidaan mainita, kuinka rikosuhripäivystys on yleinen tukipalvelu, jossa on merkittävää osaamista kaikissa rikoslajeissa. Eri rikoslajien ja eri taustaisille uhreille on saatavissa monipuolisesti heille kohdennettua apua ja tukea.

Sen lisäksi, että järjestöt antavat tukea uhreille, niin usein järjestöt antavat tukea myös poliisille, tekevät poliisin kanssa tiivistä yhteistyötä ja antavat vinkkejä tapahtuneista rikoksista poliisille. Tiivis yhteistyö tukee poliisin työtä ja tuo esille myös piilorikollisuutta. Tukipalvelut mahdollistavat sen, että poliisi pystyy tehokkaammin keskittymään työssään poliisilain 1 luvun 1 §:ssä mainittuihin tehtäviin, kuten rikosten selvittämiseen ja syyteharjintaan saattamiseen. Tällä on positiivisia vaikutuksia esimerkiksi rikosprosessin kestoon ja laatuun, mitkä ovat myös uhrille hyödyllisiä asioita - saatavilla olevien tukipalveluiden ohella.

Kuulustelutilanne voi olla asianomistajalle niin intensiivinen ja stressaava, että hänelle jää sen jälkeen vain pintapuolinen käsitys kuulustelijan kertomasta prosessin kulusta ja vaiheista sekä aikataulusta. Tukihenkilön kanssa asianomistaja voi käsitellä paitsi rikoskokemustaan myös rikosprosessiin liittyvää stressiä. Näin hän saa suojaa niin sanotulta toissijaiselta uhritumiselta, jolta suojelemiseen uhridirektiivikin velvoittaa.

Tukipalvelut antavat rikosten uhreille merkityksellistä tukea, ymmärrystä ja apua rikosprosessiin. Rikosprosessi saattaa sisältää vaikeaselkoisia ja haastavasti ymmärrettäviä vaiheita, joiden osalta tukipalvelu voi selvittää selkokielellä asianosaiselle, mistä on kyse. Lisäksi rikosprosessi voi kestää pitkään, mikä voi tuottaa uhrille kuormitusta, jonka käsittelemisessä tukipalvelut voivat tehokkaasti auttaa. Poliisin mahdollisuudet antaa osapuolille tukea edellä mainituista asioista ovat rajalliset, ja siihen tarvitaan tukipalveluiden apua.

3. Millaisena näette järjestöjen tuottamien rikoksen uhrien tukipalvelujen roolin ja merkityksen erityisesti haavoittuvassa asemassa oleville uhriryhmille? (Näitä ovat muun muassa lapset, perhe- ja lähisuhdeväkivallan, seksuaalirikosten ja ihmiskaupan uhrin, mukaan lukien avioliittoon pakottamisen uhrin, sekä kunniaan liittyvän väkivallan uhrin).

Rikosuhrien tukipalvelujen merkitys korostuu silloin, kun kyseessä on erityisen haavoittuvassa asemassa oleva rikoksen uhri. Heidän kohdallaan epäiltyyn rikokseen liittyy yleensä erityistä valtdynamiikkaa ja rikoksen uhriksi joutumiseen syyllisyyden, häpeän ja arvottomuuden kokemuksia. Tukipalveluiden saatavuus, tarkoituksenmukaisuus ja laatu saattaa heidän kohdallaan olla jopa edellytys rikosprosessin jatkumiselle ja siten rikosvastuun toteutumiselle.

Käytännön esimerkkejä järjestöjen toiminnasta kahdesta isosta rikossarjasta:

- Rikosuhripäivystyksen rooli: Isossa ihmiskauppaepäilyssä, jossa asianomistajia oli useita, asianomistajat eivät uskaltaneet puhua ennen kuin tukihenkilötyöskentely Rikussa oli alkanut ja he olivat ehtineet käydä rikosprosessia läpi Rikun tukihenkilön kanssa. Rikusta heidät myös ohjattiin ihmiskaupan uhrien auttamisjärjestelmän piiriin, jossa he saivat apua mm. asumisjärjestelyihinsä.

- Suojellaan lapsia ry:n vanhempien vertaistukiryhmät: Poliisi paljasti ison seksuaalirikossarjan, jossa rikoksesta epäilty oli lähestynyt lapsia somessa ja saanut heidät tekemään itselleen seksuaalisia tekoja ja lähettämään niistä videoita, jotka epäilty oli tallentanut itselleen. Lapset olivat 5–13-vuotiaita ja merkittävä osa heistä ei kyennyt esitutkinnassa puhumaan tapahtuneesta ilmeisesti kokemiensa häpeän ja syyllisyyden tunteiden vuoksi. Perheille tarjottiin Rikosuhripäivystyksen palveluita ja Suojellaan lapsia ry:n Sinä

riität -vertaistukiryhmiä. Tämän kokonaisuuden osalta Suojellaan Lapsia ry käynnisti kaksi vertaistukiryhmää, joilla kaikilla siihen osallistuneilla oli samankaltainen kokemus rikoksen uhrin vanhempana. Tuossa tilanteessa oli tärkeää se, että lasten vanhemmat kykenivät itse käsittelemään asiaa ja tarjoamaan lapselle turvallisen ja pysyvän arjen jatkumisen.

Kokonaisuudessaan rikoksen uhreja tukien järjestöjen toiminta on hyödyllistä piilorikollisuuden ilmitulokin kannalta. He tuovat ilmi vallalla olevia ilmiöitä, joista yhteiskunnan tulee olla tietoinen, jotta niihin voidaan puuttua. Järjestöt toimivat matalan kynnyksen paikana rikoksen uhreille, jotka eivät välttämättä uskaltaisi muuten ilmoittaa asiasta poliisille tai eivät välittämättä edes ymmärrä olevansa rikoksen uhreja.

Poliisihallitus nostaa tässä yhteydessä esille myös sen, että sosiaali- ja terveysministeriössä on valmisteilla hallituksen esitys rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain muuttamisesta (VN/31917/2023). Esitysluonnoksen mukaan jatkossa soviteltavaksi ei saisi enää ottaa väkivaltaa sisältäviä rikoksia eikä eräitä muita rikoksia, jotka ovat kohdistuneet rikoksesta epäillyn läheiseen. Mikäli esitettävä muutos hyväksytään eduskunnassa, tukipalvelujen rooli ja merkitys korostuu yhä entisestään lähisuhdeväkivaltarikosten kohdalla. Sovittelussa on voitu paneutua lähisuhdeväkivallan osapuolten tilanteisiin laaja-alaisesti sekä antamaan sen asianosaisille heidän tarvitsemaansa tukea ja ohjausta perheen sisäisen tilanteen parantamiseksi. Rikosprosessi ei pysty korvaamaan sovittelutoiminnan hyötyjä asianosaisille, vaan asiaan tulee kiinnittää huomiota tukipalvelujen toiminnan mahdollistamisessa. Tukipalvelut pystyvät parhaassa tapauksessa rikosprosessia tehokkaammalla tavalla parantamaan esimerkiksi perheen lasten ja muiden perheenjäsenten elinolosuhteita sekä tätä kautta ennalta estämään perheen sisällä tapahtuvia tai perheenjäsenten muihin kohdistamia rikoksia jatkossa.

Poliisiylitarkastaja

Minna Ketola

Poliisitarkastaja

Mia Lehtinen

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 06.10.2024 klo 18:53. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaimosta.